

Haukiputaan Hiidenkankaan kivi-kautisen asuinpaikan alueen luoteisosan kartoitustutkimus keväällä 2009

Arkeologia
FT Jari Okkonen
Tammikuu 2010

SISÄLLYS

ARKISTOTIEDOT	3
ABSTRAKTI	4
JOHDANTO	5
TOIMET MAASTOSSA	5
HAVAINNOT	6
YHTEENVETO	8
KARTTALUETTELO	9
KUVALUETTELO	9
KARTAT	10
KUVAT	15

14.6. 20.1. 2010

ARKISTOTIEDOT

HAUKIPUDAS HIIDENKANGAS [22]

(Muinaisjäännösrekisterin tunnus 84010022)

Kivikautisen asuinpaikannealueen kartoitus- ja pintapoimintatutkimus 18.5–18.6.2009

Peruskartta: 3511 09 MARTIMOJOKI
Kohteen keskuskoordinaatit x = 7240 360
y = 3443 990
z = 52,5–55 (N60)

Tila: 32:1

Tutkitun alueen koordinaatit: N=7240 413–7240 471
E=3443 686–3444 069
Z=49,6–51,4 (RTK GPS)

Löydöt: KM 37878:1–35

Aiemmat tutkimukset: Mäkivuoti 1993, inventointi
Mäkivuoti 1994, kaivaus
Okkonen 1995, kaivaus
Katiskoski & Sarkkinen 2007, tarkastus

Aiemmat löydöt: KM 28390: 1-227, asuinpaikkalöytöjä
KM 29405: 1-90, asuinpaikkalöytöjä

Kuvadokumentaatio: Digitaalikuivat 24 kuvaa (Oy, ark. lab.)

ABSTRAKTI

KIVIKAUTISEN ASUINPAINANNEALUEEN KARTOITUS- JA PINTAPOIMINTA-TUTKIMUS 18.5–18.6.2009

HAUKIPUDAS HIIDENKANGAS [22]

Pk. 3511 09 MARTIMOJOKI

Asumuspainannealueen keskikoordinaatti: x=7240 360, y=3449 725, z=52,5-55 (N60)

Oulun yliopiston kansainvälinen kenttäkurssi (NoCuSo) suoritti kartoitustutkimuksen Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpainannealueen luoteisosassa toukokuussa 2009. Tutkimuksen johtajana toimi FT Jari Okkonen. Muinaisjäännöskohde sijaitsee kunnan itä-osassa, Kiimingistä Yli-lihin johtavan tien varressa, noin 12 km pohjoiseen Kiimingin kirkolta ja 23 km itä-koilliseen Haukiputaan keskustasta. Hiidenkankaalta noin 1 km kaakkoon sijaitsee Hiidenvaaran kivikautinen asuinpaikka (Haukipudas 21). Tutkimuksen kustannuksista vastasi Oulun yliopisto. Paikalla työskenteli päivittäin kahdeksan opiskelijaa sekä kentävastaavina FM Samuel Vaneeckhout Oulun yliopistosta ja MA Colin Nielsen McGill-yliopistosta Kanadasta.

Hiidenkankaan kivikautinen asuinpaikka – sekä asuinpainanteet että niiden välissä sijaitseva asuinpaikkapinta – löydettiin kesällä 1993 perusinventoinnin yhteydessä. Kohde tutkittiin ja kartoitettiin kesällä 1994 ja 1995, jolloin alueelta rekisteröitiin kaikkiaan 50 kivikautisen kuoppatalon perustaksi tulkittua painannetta. Vuosien 1994 ja 1995 tutkimuksissa kaivettiin yksi asuinpainanne (no: 14) kokonaisuudessaan. Kaivauksissa löydetyt Pöljän-tyyppin keramiikan ja rannansiirtymisen perusteella kohde ajoittuu keskineoliittiseksi noin 2500 eKr. tienoille.

Vuonna 2007 Hiidenkankaan luoteisosa äestettiin metsänuudistuksen yhteydessä. Yhden metsäpalstan alalta kivennäismaata löytöineen oli käännetty esiin. Kevään 2009 kartoitustutkimuksen tarkoituksena oli tarkastaa äestysurat ja tehdä pintapoiminta tuhotulla alueella. Löydöt mitattiin paikoilleen RTK GPS -laitteella. Varsinaista mineraalimaan poistamista ei suoritettu. Paikalta löydettiin kaksi tuuraa sekä yksi tuuran kappale. Lisäksi löydettiin kvartsiesineitä sekä runsaasti kvartsi-iskoksia.

Löydöt: 37878:1-35

Ajoitus: kivikausi (keskineoliittinen aika, Pöljänkeramiikan vaihe)

Kartoitetun alueen laajuus: 32806 m²

Kenttätöaika: 18.5.09–18.6.09

Tutkimuskustannukset: Oulun yliopisto, kansainvälinen yksikkö "Northern Cultures and Societies" -opintojakso 1000 €

Tutkimusraportti: J. Okkonen 20.1.2010 Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto, kopio Oulun yliopiston Arkeologian laboratoriossa

JOHDANTO

Oulun yliopiston arkeologian laboratorio suoritti kartoitustutkimuksen Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpainannealueen luoteisosassa toukokuussa 2009. Muinaisjäännöskohde sijaitsee kunnan itä-osassa, Kiimingistä Yli-lihin johtavan tien varressa, noin 12 km pohjoiseen Kiimingin kirkolta ja 23 km itä-koilliseen Haukiputaan keskustasta (**kartta 1**). Hiidenkankaalta noin 1 km kaakkoon sijaitsee Hiidenvaaran kivikautinen asuinpaikka (Haukipudas 21). Tutkimuksen kustannuksista vastasi Oulun yliopiston kansainvälinen yksikkö ja toiminta liittyi Northern Cultures and Societies - opintokokonaisuuteen. Paikalla työskenteli eri pituisissa jaksoissa päivittäin kahdeksan opiskelijaa, jotka edustivat vaihtelevaa osaa suuremmasta Montrealin McGill ja SUNY Buffalo -yliopistosta tulleesta noin 20 opiskelijan ryhmästä. Ryhmä harjoitti samaan aikaan myös inventointia Haukiputaan ja Yli-lin alueella etsien uusia muinaisjäännöskohteita. Hiidenkankaalla työskenteli kenttävastaavina FM Samuel Vaneekhout Oulun yliopistosta ja MA Colin Nielsen McGill-yliopistosta Kanadasta. Maastokurssin vierailevina opettajina toimivat FT Andre Costopoulos McGill-yliopistosta ja professori Ezra Zubrow SUNY Buffalo -yliopistosta.

Hiidenkankaan kivikautinen asuinpaikka – sekä asuinpainanteet että niiden välissä sijaitseva asuinpaikkapinta – löydettiin kesällä 1993 perusinventoinnin yhteydessä. Kohdetta tutkittiin ja kartoitettiin kesällä 1994 ja 1995, jolloin alueelta rekisteröitiin kaikkiaan 50 kivikautisen kuoppatalon perustaksi tulkittua painannetta sekä kaksi epämääräisempää kivikkoon tehtyä kuopannetta. Vuosien 1994 ja 1995 tutkimuksissa kaivettiin yksi asuinpainanne (no: 14) kokonaisuudessaan (**kartta 2**). Kaivauksissa löydetyn Pöljän-tyyppin keramiikan ja rannansiirtymisen perusteella kohde ajoittuu keskineoliittiseksi noin 2500 eKr. tienoille.

Vuonna 2007 Hiidenkankaan luoteisosan havaittiin vaurioituneen metsänäestyksessä. Kevään 2009 kartoitustutkimuksen tarkoituksena oli tarkastaa äestysurat ja tehdä pintapöimintä. Löydöt mitattiin paikoilleen RTK GPS -laitteella. Varsinaista mineraalimaan poistamista tai kaivausta ei suoritettu.

TOIMET MAASTOSSA

Äestäminen liittyi yhteen metsäpalstaan (32:1), jolla sijaitti vuoden 1994 kartoituksen mukaan 20 asuinpainannetta ja kaksi niihin liittyvää kuoppajäännettä. Äestysuran leveys ja syvyys vaihtelevat. Keskimäärin maanpintaa oli paljaana noin puolesta puoleentoista metriä leveältä alalta. Pääsääntöisesti äes oli yltänyt noin kymmenen senttimetrin

syvyyteen. Näkyvissä oli sekä huuhtoutumiskerrosta että rikastumiskerrosta sekä runsaasti asuinpaikkaan liittyviä löytöjä. Kohdissa missä leveät äestysurat sijaitsivat lähellä toisiaan, mineraalimaata oli näkyvissä laajalta alalta. Tutkimus alkoi löytöjen merkkauksesta lipuin, jonka jälkeen ne mitattiin paikoilleen Oulun yliopiston arkeologian GIS-laboratorion RTK GPS –laitteella (Trimble R8). Hakatulla aukealla olosuhteet mittaukselle olivat ihanteelliset – lisäksi kohde sijaitsee GPRS-verkon kautta saatavan korjaussignaalin vastaanottoa ajatellen otollisesti (**kuva 1 ja kuva 2**). Mittauksissa päästiin yleensä laitteen maksimiin eli senttimetrin tarkkuuteen.

HAIVAINNOT JA LÖYDÖT

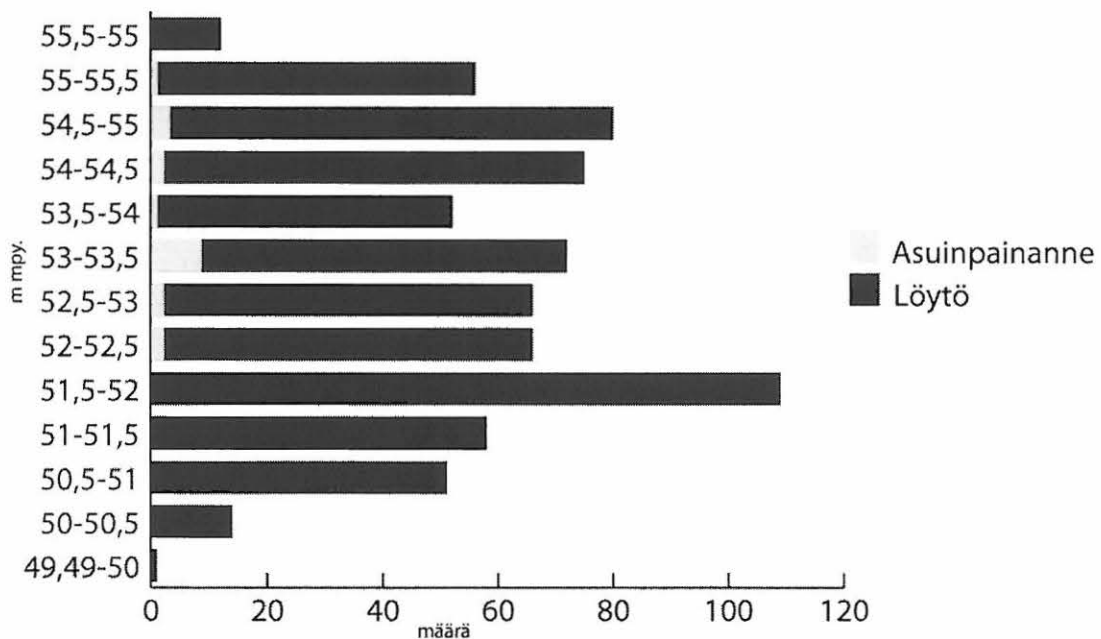
Tutkimusalueen eli äestetyin metsäpalstan laajuus on runsaat kolme hehtaaria. Se rajautui turvemaihin ja suohon sekä koillis- että luoteisosistaan. Paikka on luoteeseen viettävä rinne, jonka maaperä on enimmäkseen hiekkaa, mutta etenkin rinteen yläosassa on suuriakin maakiviä (**kuva 3 ja kuva 4**). Vuosien 1994 ja 1995 mittausten mukaan tutkimusalueella sijaitsee 20 asuinpaikkaa, sekä kaksi niihin liittyvää kuoppajäännettä. Muinaismuistot muodostavat kaksi rypästä, joista läntisessä on neljä jäännettä ja itäisessä loput 16 jäännettä. Lisäksi itäisessä rypäessä on asuinpaikanteisiin liittyvät kaksi pienempää kuoppajäännettä. Tutkimusalueen kaakkoisnurkan kohdalla ulkopuolella on vuosien 1994–1995 mittausten perusteella vielä kolmas, kolmesta paikanteesta koostuva rypäs (**kartta 2**).

Rikkoutunut maanpinta oli paljastanut lukuisia löytöjä (**kartta 3 ja kartta 4**). Merkittävää levinnässä on se, ettei se näytä tiukasti sitoutuvan asuinpaikanteisiin, vaan näyttäisi itsenäiseltä ilmiöltä. Toisaalta laajemmassa kuoppataloryppäiden tarkastelussa jonkinasteista korrelaatiota näyttäisi olevan havaittavissa. Läntisen rypään ja tutkimusalueen keskellä sijaitsevan itäisen rypään välissä on selvästi vähälöytöisempi alue, mutta ei suinkaan tyhjä. Tutkimusalueen kaakkoisnurkassa havaitut löydöt näyttäisivät liittyvän ulkopuolella sijaitsevaan kolmen kuoppatalon ryhmään. Niin muodoin myös siellä kuoppataloryppäiden välissä voisi olla vastaavanlainen vähälöytöinen alue.

Mielenkiintoisia ovat tutkimusalueen kuoppataloista ilmeisen riippumattomat aktiviteettialueet – löytöjen tihentymät. Selkein näistä sijaitsee tutkimusalueen itäosan keskellä 50,5 m korkeuskäyrällä. Kaksi tuuraa (KM37878:1, **kuva 5** ja KM37878:2, **kuva 7**) löytyivät vajaan 52 m korkeudelta mpy., minkä voisi tietysti olettaa liittyvän muinaisen rannan aktiviteetteihin, mutta toisaalta kolmas tuuralöytö – katkelma (KM37878:3) –

löytyi selvästi ylempää, itäisen asuinpainanne ryppään luota. Kvartsiesineitä tunnistettiin mitatusta aineistosta ainoastaan yhdeksän kappaletta (KM 37878:4–12). Pieni lukumäärä voi osaltaan liittyä opiskelijoiden kykyyn tunnistaa esineitä. Kaakkoisnurkasta löydettiin kiilleliuskeinen kivilajiesineen teelmä (**kuva 8**). Vuoden 1995 kaivauksissa löydettiin paikallisesta melko kehnosti esineiden valmistamiseen sopivasta kivilajista tehty tasataltta (KM29405:90). Lisäksi tuolloin löydettiin myös kivilajiesineen teelmä (KM29405:89). Toukokuun 2009 pintapoiminnassa löydettiin edellisten lisäksi yksi kivilaji-iskos sekä kaksi kvartsiitti-iskosta. Paikalleen mitattiin kaikkiaan 677 kvartsi-iskosta. Merkillistä on palaneen luun ja keramiikan täydellinen puuttuminen löydöissä. Toisaalta niiden havaitseminen äestysurista voi olla vaikeaa ja edellyttää harjaantunutta silmää.

Löytöjen vertikaalijakaumassa näkyy sama ilmiö eli löydöt jakaantuvat melko tasaisesti eri korkeusvyöhykkeille. Löytökorkeuden minimi on 49,49 m ja maksimi 55,43 m. Eniten löytöjä omaava 51,5–52 metrin korkeusvyöhyke, sijaitsee hieman alempana kuin asuinpainanteet (**diagrammi 1**). Kvartsilöytöjä tuottaneet aktiviteettialueet ovat selvästi asuinpainanteiden ulkopuolella.

Diagrammi 1. Hiidenkankaan luoteisosan tutkimusalueen löytöjen ja asuinpaiteiden vertikaalilevintä. Löydöissä eri korkeusvyöhykkeet ovat tasaisesti edustettuna eikä selvää keskittymistä esim. asuinpainanteiden kanssa samalle korkeusvyöhykkeelle ole havaittavissa.

Palaneiden kivien levinnän osalta alueet joilla havaintojen tekeminen on helppoa ja mineraalimaata on enemmän esillä korostuvat – näin erityisesti keskimmäisen

kuoppataloryppään kaakkoisosassa (**kartta 5**). Läntisen asuinpainanneryppään luona kiviä on maltillisesti ja erityisesti ne näyttävät keskittyvän kuoppatalojen koillispuolelle samaan paikkaan kvartsilöytöjen kanssa. Niinikään itäisen ryppään pohjoispuolella on harvakseltaan palaneita kiviä. Tutkimusalueen itäosa näyttäisi olevan miltei tyhjä palaneista kivistä. Sirpalekiviä mitattiin yhteensä 332 kappaletta ja niiden vertikaalilevintä on löytöjen kaltaisesti tasainen. Palaneiden kivien osalta minimi löytökorkeus on 50,5 m ja maksimi on 54,88 m.

YHTEENVETO

Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimus koostui kartoittamisesta ja pintapoiminnassa. Tavoitteena oli tarkastella löytöjen suhdetta maastossa painanteina näkyviin kuoppatalojen jäänteisiin. Paikalla suoritettu laaja-alainen äestys oli paljastanut maanpinnan ja näin erilaiset löydöt olivat selvästi tarkasteltavissa. Päähavainto tutkimuksessa on että löydöt eivät keskity selvästi asuinpainanteiden luokse. Tyypillistä ovat erilliset asuinpaikkapinnat tai aktiviteettialueet. Laajemmassa tarkastelussa löydöt kiinnittyvät pikemminkin asuinpainanneryppäisiin, siten että ryppäiden välissä on vähälöytöisempiä alueita. Tutkimuksissa löydettiin ja talletettiin kaksi vihreäliuskeesta tehtyä tuuraa, sekä yksi tuuran katkelma. Lisäksi löydettiin yhdeksän kvartsiesinettä. Paikalleen mitattiin 677 löytöä. Kohteen ajoittumiseen tutkimus ei tuonut lisätietoa. Aikaisempien tutkimusten perusteella Hiidenkankaan kivikautinen asuinpaikka ajoittuu keskineoliittiselle ajalle.

Oulussa 20.1.2010

FT Jari Okkonen

KARTTALUETTELO

1. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen sijoittuminen peruskartoille 3511 09 ja 3511 08. Karttaotteeseen on merkitty yhtenäiskoordinaatit. MK 1:20 000.
2. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen sijainti suhteessa asuinpainanteisiin ja vuosien 1994 ja 1995 kaivausalueisiin. Kartta perustuu vuoden 1994 takymetrikartoitukseen.
3. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen pintapöiminnassa havaittujen löytöjen ja talteenotettujen löytöjen (KM37878:1-35) levintä suhteessa asuinpainanteisiin.
4. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueelta pintapöiminnassa talteenotettujen löytöjen (KM37878:1-35) levintä suhteessa asuinpainanteisiin.
5. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen pintapöiminnassa havaittujen palaneiden kivien levintä.

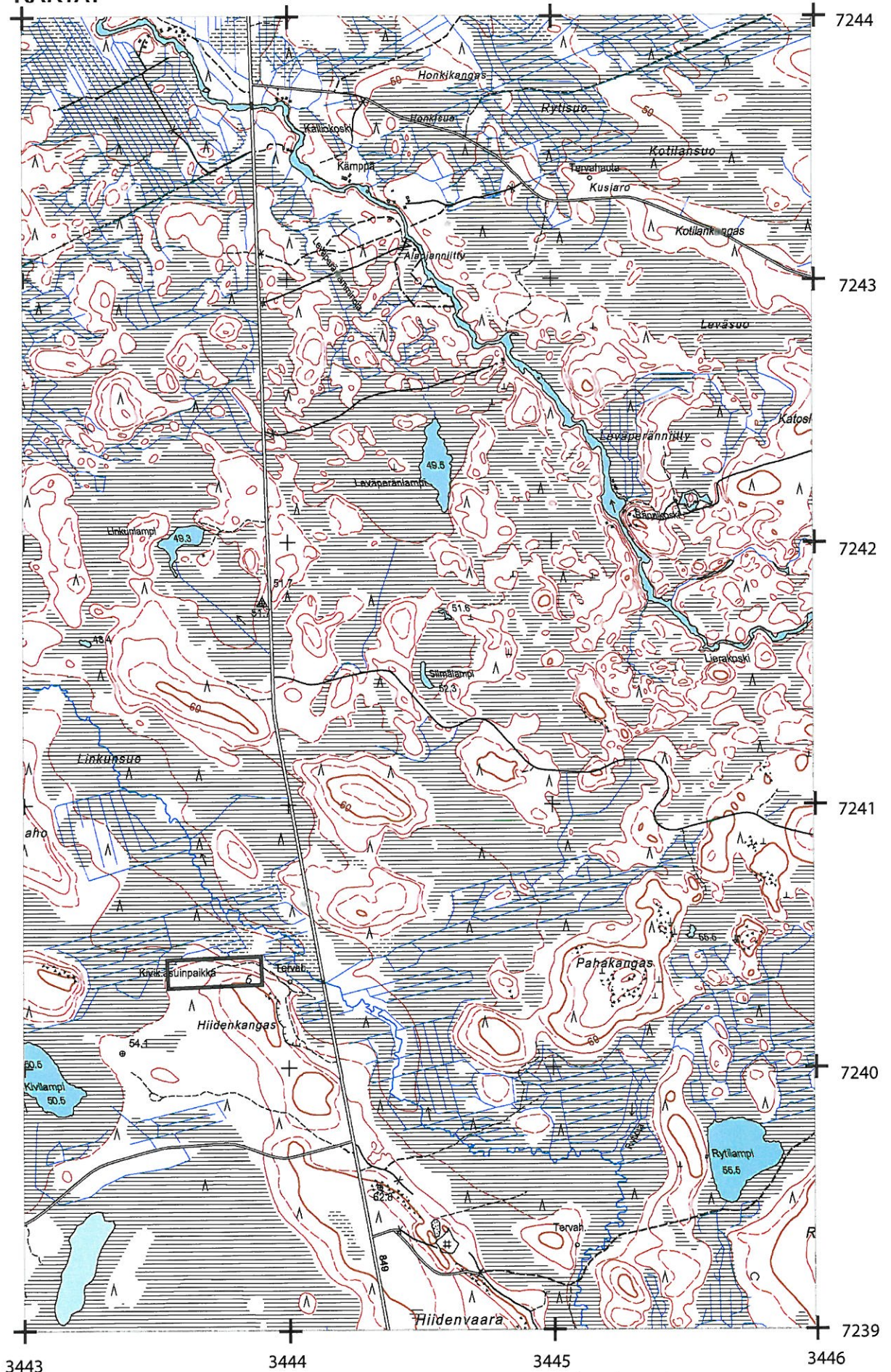
KUVALUETTELO

Aineisto on talletettu Oulun yliopiston arkeologian laboratorioon.

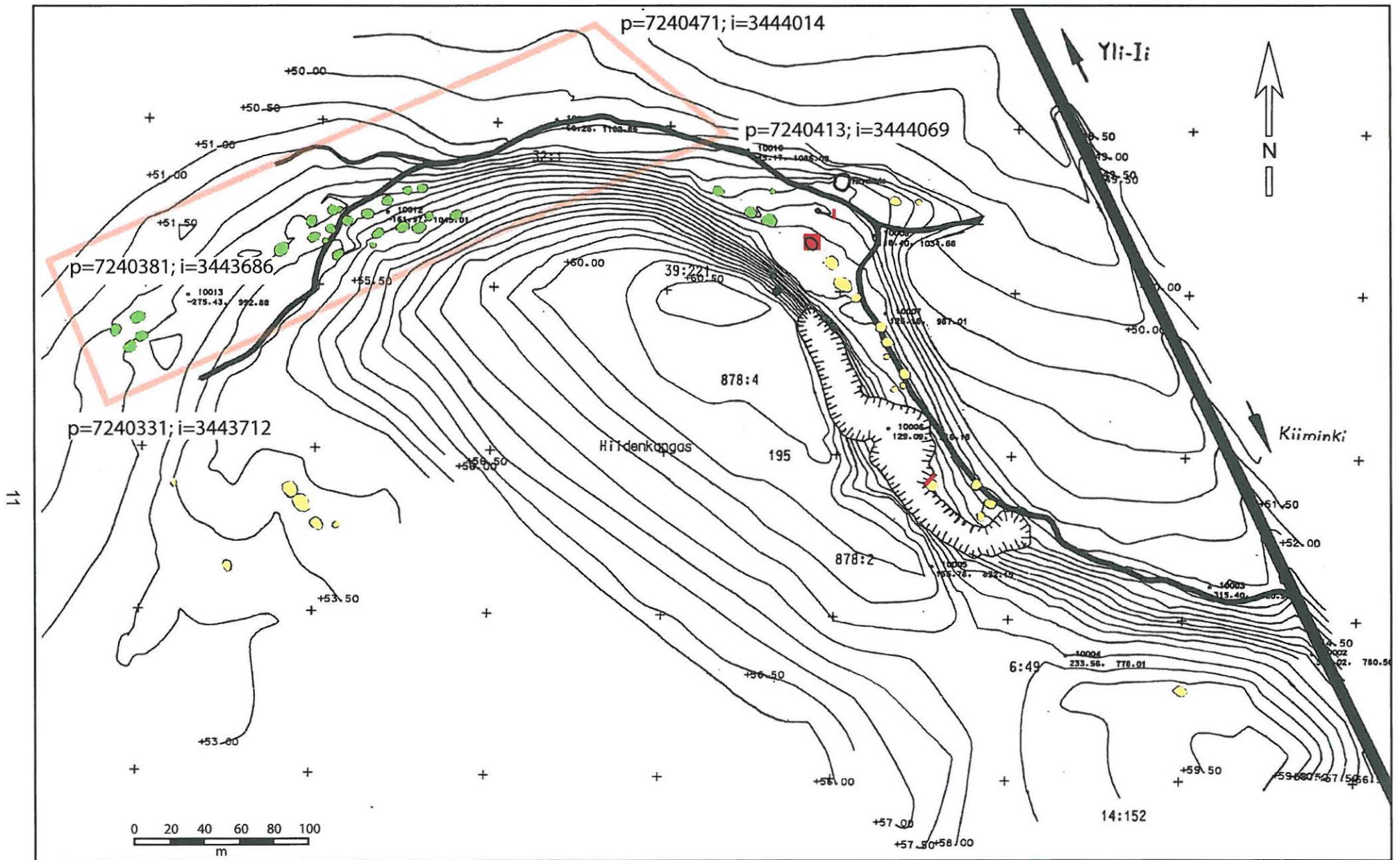
DIGITAALIKUVAT

n.o.	pvm	aihe	suunta
1	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	itään
2	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
3	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
4	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
5	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	pohjoiseen
6	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
7	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	länteen
8	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
9	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
10	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	etelään
11	18.5.2009	Panoraama tutkimusalueelle	-
12	18.5.2009	GPS-Kayttöä pintapöiminnassa	etelään
13	18.5.2009	GPS-Kayttöä pintapöiminnassa	etelään
14	18.5.2009	Näkymä tutkimusalueelle	länteen
15	18.5.2009	Näkymä tutkimusalueelle	itään
16	18.5.2009	Buffalon yliopiston GPS-laite	-
17	22.5.2009	Löytöjen merkkäamista lipuin (poroja taustalla)	länteen
18	22.5.2009	Löytöjen merkkäamista. Zubrow ja Vaneekhout	länteen
19	22.5.2009	Löytöjen kuvaamista ja mitaamista	pohjoiseen
20	22.5.2009	kvartsiiti-iskoksen löytäjä	pohjoiseen
21	22.5.2009	Löydön merkkäamista maastoon	etelään
22	22.5.2009	Löytöjen merkkäamista maastoon ja mitaamista	itään
23	22.5.2009	Löytöjen merkkäamista ja mitaamista	itään
24	22.5.2009	Löytöjen merkkäamista ja mitaamista	etelään

KARTAT

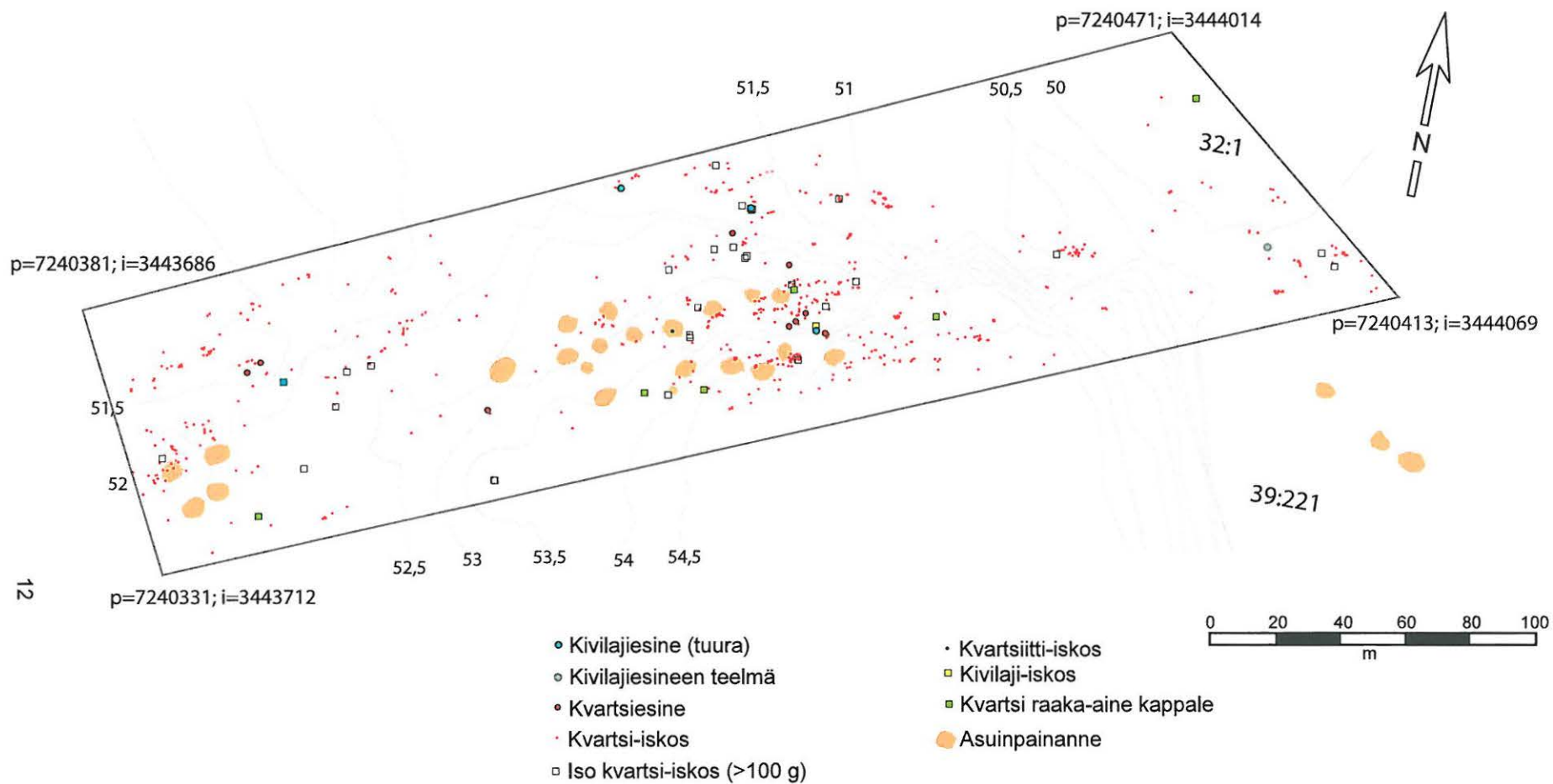

Kartta 1. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen sijoittuminen peruskartoille 3511 09 ja 3511 08.

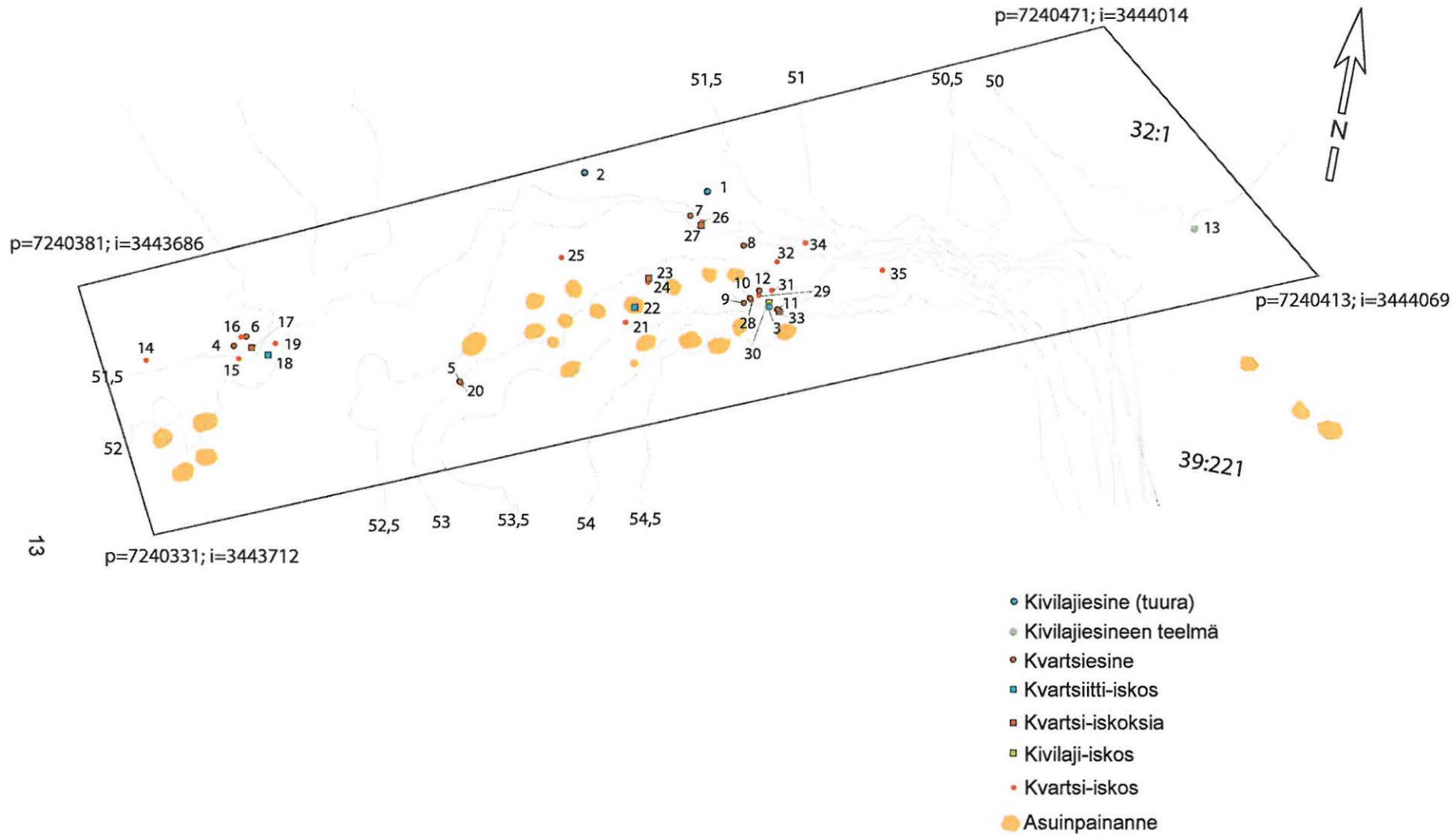

Kartta 2. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen sijainti suhteessa asuinpainanteisiin ja vuosien 1994 ja 1995 kaivausalueisiin. Kartta perustuu vuoden 1994 takymetrikartoitukseen.

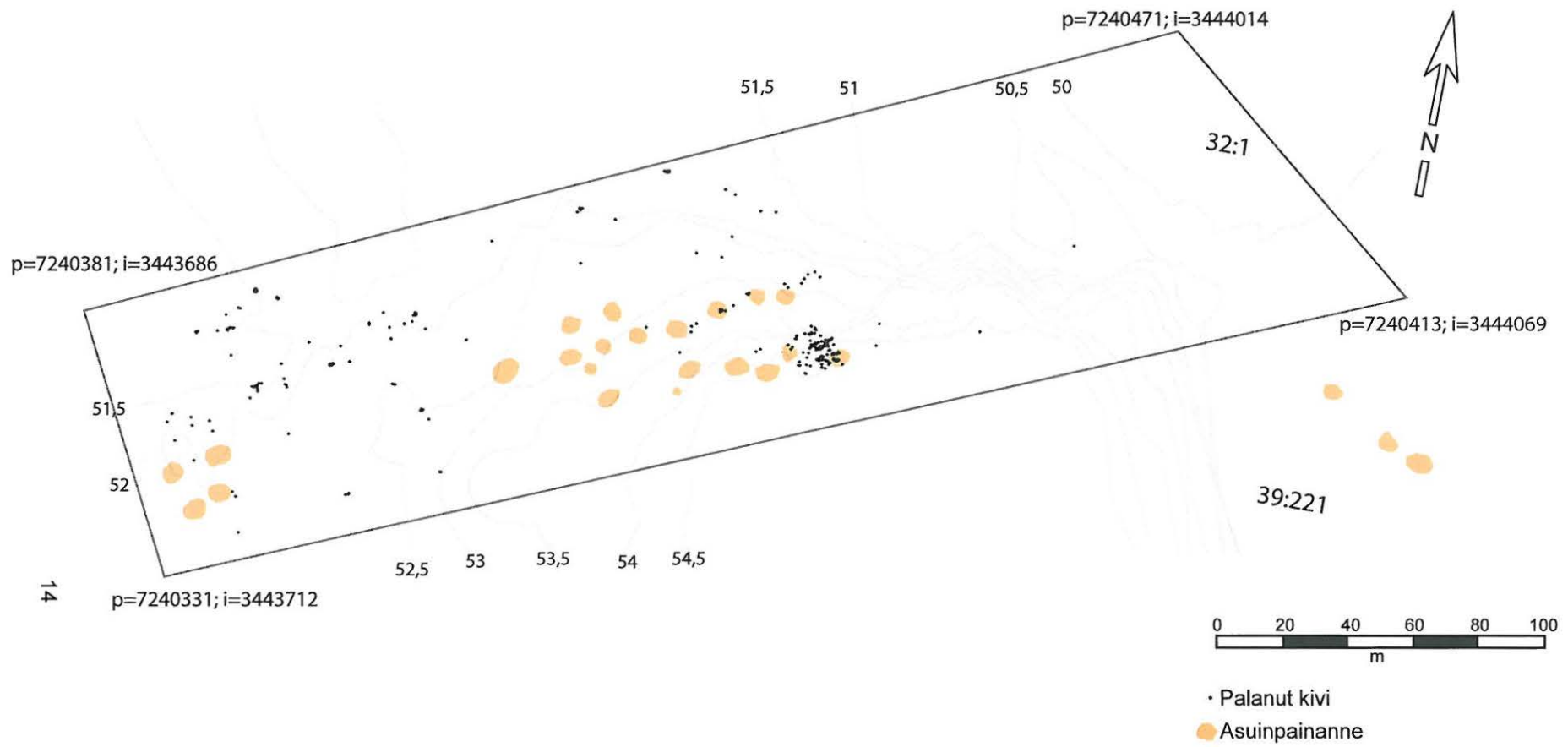
- Vuosien 1994 ja 1995 kaivausalueet
- Asuinpainanne vuoden 2009 tutkimusalueella
- Asuinpainanne tutkimusalueen ulkopuolella

Kartta 3. Haukiputaan Hiidenkankaan kivilautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen pintapöiminnassa havaittujen löytöjen ja talteenotettujen löytöjen (KM37878:1-35) levintä.

Kartta 4. Haukiputaan Hiidenkankaan kivilautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueelta pintapöiminnassa talteenotettujen löytöjen (KM37878:1-35) levintä.

Kartta 5. Haukiputaan Hiidenkankaan kivikautisen asuinpaikan luoteisosan tutkimusalueen pintapöiminnassa havaittujen palaneiden kivien levintä.

KUVAT

Kuva 1. Pintapoiniminta ja RTK GPS -mittaus käynnissä tutkimusalueen luoteisnurkassa. Näkymä kaakkoon. Kuvassa vasemmalta: Samuel Vaneekhout, Michael Wing, Colin Nielsen ja Ezra Zubrow.

Kuva 2. Työkuva löytöjen merkkäamisestä mittauksia varten. Kuvassa vasemmalta Sarah Billiar, Michael Wing ja Ezra Zubrow. Kuva on otettu tutkimusalueen keskiosan pohjoisreunasta kohti etelää.

Kuva 3. Näkymä tutkimusalueen keskiosan eteläreunasta kohti itää. Maaperä on loivasti viettävän rinteiden yläosassa kivisempää kuin alempana.

Kuva 4. Yleiskuva tutkimusalueen keskiosan etelälaidasta. Näkymä länteen

Kuva 5. Tuura (KM37878:1). Vihreäliusketta.

Kuva 6. Tuura (KM37878:2) Vihreäliusketta.

Kuva 7. Tuuran katkelma (KM37878:3).

Kuva 8. Teelmä (KM37878:13). Kiilleliusketta.